

Remissvar SOU 2024:13 “En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer”

Inledning

Lex Tintin-föreningen är en ideell förening som bildades efter mordet på den åttaårige pojken Constantin, som kallades för Tintin. Tintin mördades den åttonde januari 2023 under ett tvåtimmars-umgänge med sin pappa. Ett umgänge som både pojken själv och hans mamma starkt motsatte sig. Trots riskbedömningar som utfördes av socialtjänsten gällande våld och våldets konsekvenser, samt Tintins behov av behandling utifrån det våld han blev utsatt för, bedömde domstolarna att pappan hade rätt till umgänge.

Lex Tintin-föreningen kämpar för att skapa förutsättningar för en uppväxt fri från våld för alla barn, med särskild målsättning att barnkonventionen implementeras hos alla myndigheter där barn är aktuella.

Tintins pappa fick livstids fängelse för mordet på Tintin. På grund av det omfattade eftervåld Tintins mamma varit utsatt för innan mordet önskade hon kontaktförbud efter livstidsdomen. För det behövde hon gå på ett polisförhör för att förklara sina känslor gentemot förbudspersonen, det vill säga sin sons mördare, och varför hon inte önskade att förbudspersonen skulle kunna ta kontakt med henne. Kontaktförbudet beviljades, men endast ett år vilket är maxtiden för kontaktförbud. Tintins mamma måste årligen ansöka om förlängning, med risk för avslag om inga kontaktförsök har gjorts. Lex Tintin-föreningen välkomnar därför denna utredning och möjligheten att få lämna synpunkter som remissinstans.

Övergripande synpunkter

Som det framgår i utredningen är kontaktförbudet tänkt som brottsförebyggande. Vi i Lex Tintin-föreningen håller med utredarna att den nuvarande lagstiftningen är otillräcklig och behöver stärkas.

Dagens tillämpning av lagen är restriktiv i förhållande till lagens syfte och tänkta skyddspersoner. Idag är lagen om kontaktförbud inte tillräckligt ändamålsenlig och lagen uppnår inte sitt syfte i tillräckligt stor utsträckning; att förebygga och ge skydd åt (främst) kvinnor och barn utsatta för våld och kränkningar i nära relation.

Det finns ett påtagligt behov att stärka brottsoffer- och barnrättsperspektivet i lagen och ett behov att effektivisera handläggningen och göra processen mer förutsägbar och rättssäker.

Barnkonventionen är svensk lag sedan år 2020, trots detta har lagen om kontaktförbud inte transformerats i tillräckligt stor omfattning. Barnrättsperspektivet behöver stärkas ytterligare i lagen om kontaktförbud för att den till fullo ska kunna anses tillgodose barnets rättigheter enligt barnkonventionen.

Som det även framkommer i utredningen är det svårt att få kontaktförbud utfärdat, särskilt om parterna har gemensamma barn och är i vårdnadstvist. Jämställdhetsmyndigheten har i sin rapport januari 2022, "Uppgifter om våld är inget undantag", belyst hur barnrättsperspektivet brister i vårdnad, boende och umgänges processer och att barn tvingas bo eller ha umgänge med sin våldsutövande förälder. I denna utredning framgår det att många ansökningar avslås på grund av misstanken om att en part (oftast mamman) ansöker om kontaktförbud för att vinna fördel i vårdnadstvisten om parterna samtidigt är under en pågående tvist. I Jämställdhetsmyndighetens rapport "Uppgifter om våld är inget undantag" framgår det att i 64% av vårdnadstvister är det uppgifter om våld. Istället för att anta att en person (oftast mamman) försöker använda förbudet

för att vinna fördel i tvisten kan man också se vårdnadstvister som en stor riskfaktor för våld, att kvinnan och/eller barnen faktiskt är våldsutsatta och vikten av kontaktförbud för att förebygga fortsatt våldsutsatthet. Det krävs såklart särskilt anpassade riskbedömningar i de fall parterna är i en tvist för att våldet inte ska osynliggöras bara för att det är en pågående tvist. Detta anser vi i Lex Tintin-föreningen att utredningen inte belyst tillräckligt.

Lex Tintin-föreningen anser att utredningen i sig är gedigen och omfattande. Dock skulle vi önska att det fanns ett avsnitt som också problematiserade hur överträdande av kontaktförbud, inte enbart överträdelse av fysisk karaktär utan även icke-fysiska kontakter (sms, telefon, brev, sociala medier mm) starkt kan påverka en skyddsperson negativt och utgöra ett brott, och vad lagstiftaren behöver göra för att förhindra dessa överträdelser. Ett till synes "harmlost" meddelande från en person som tidigare trakasserat, hotat eller utsatt en annan person för våld kan snabbt orsaka retraumatisering och upplevas hotfullt på grund av tidigare jobbiga erfarenheter. De utsatta behöver skyddas från alla former av kontakter från sin förbudsperson för att få möjlighet till trauma-återhämtning och minska risken för retraumatisering. Därför välkomnar Lex Tintin-föreningen att förbundet ska utökas och även gälla otillbörlig övervakning. Om regeringen tog ställning till utredningen "Straffansvar för psykisk våld, 2022:18", så att även psykiskt våld kunde skrivas in i brottsbalken, kanske fler kvinnor kunde få hjälp att begränsa sina förövare då även risken för psykiskt våld kunde vara anledning till att utfärda kontaktförbud. Utredarnas förslag om att flera omständigheter ska beaktas vid riskbedömningar tänker vi i Lex Tintin-föreningen är ett viktigt steg mot att flera kvinnor ska kunna få det skydd de behöver och har rätt till.

Lex Tintin-föreningen anser också att det kommer att vara problematiskt om förslagen ska implementeras genom befintliga anslag. Redan idag är det endast cirka 27-29% av alla ansökningar som leder till att kontaktförbud beviljas. Riskbedömningar görs sällan. De poliser som tar emot anmälningarna har inte alltid kunskap och kompetens gällande mäns våld mot kvinnor och barn. Om

utredarnas önskan om att kontaktförbud ska fungera preventivt och även vara kopplade till andra skyddsinsatser anser Lex Tintin-föreningen att regeringen borde ha öronmärkta pengar för att modernisera kontaktförbudet och för att kontaktförbudet ska vara den skyddsåtgärdande insats den är tänkt att vara.

I följande stycken lämnas kommentarer till de förslag eller författningsändringar som Lex Tintin-föreningen upplever att de har tillräckligt med kunskap och erfarenheter kring att kunna bemöta. Vi tillstyrker samtliga förslag utredarna lagt fram, förutom 9.6.3, och kommenterar härmed de förslag vi har synpunkter på.

8.3.4 Fler omständigheter ska beaktas vid riskbedömningen

❖ Lex Tintin-föreningen tillstyrker förslaget med följande kommentar:

Risken för kraftigt såväl som dödligt våld är som störst vid separation med den våldsutövande och våldet fortsätter ofta långt efter separationen (Ämnesguide om våld i nära relationer, NCK 2023). För att göra en bedömning gällande kontaktförbud krävs rätt kompetens och utbildning gällande mäns mot kvinnor och barn. Kvinnor och barn under pågående vårdnadstvister är särskilt sårbara och deras våldsutsatthet är tyvärr särskilt ifrågasatt. Därför anser Lex Tintin-föreningen att det behövs strukturerade riskbedömningar och personer med särskilt kunskap och kompetens gällande mäns våld mot kvinnor och barn för att kontaktförbudet per automatisk inte ska avfärdas för att parterna är under samtidigt vårdnadstvist.

8.3.8 En presumtion för kontaktförbud i vissa fall

❖ Lex Tintin-föreningen tillstyrker förslaget med följande kommentar:

Tintins pappa var tidigare aldrig dömd men utsatte Tintin och hans mamma för omfattande eftervåld i form av psykiskt våld efter separationen. Innan Tintin blev mördad polisanmälde Tintins mamma hans pappa otaliga gånger för ofredande samt även barnfridsbrott. Av polisen fick Tintins mamma höra att det i princip är omöjligt att få kontaktförbud då de har gemensamma barn, vilket i sig är fel, eller att trakasserierna måste handla om minst 30 sms om dagen för att betraktas som allvarliga, eller utgöra direkta livshotande hot.

Socialstyrelsens dödsfallsutredningar visar även på att både den våldsutsatta samt förövaren dessförinnan brottet haft omfattande kontakter med olika samhällsaktörer eller myndigheter (Socialstyrelsen 2023). Om vi inte kan skydda brottsoffren innan brottet har skett måste vi åtminstone kunna skydda de efter att ett brott har begåtts. Tintins mamma behövde, endast några veckor efter mordrättegången på sin son, medverka i ett polisförhör för att redogöra för varför hon inte önskar kontakt med sin sons mördare, vilka känslor hon har gentemot förövaren och vad hon är rädd för. Detta är både orimligt och omänskligt men även ej samhällsekonomiskt försvarbart. Därför välkomnar Lex Tintin-föreningen denna presumtion särskilt.

Det finns även fall där barn som blivit sexuellt utnyttjade av en förälder, som är dömd och sitter i fängelse, fått hemskickade födelsedagspresenter från sin förövare. Att det barnet i efterhand ska få kontaktförbud, då skadan redan är skedd och barnet är re-traumatiserat, är inte acceptabelt. Att Tintins mamma årligen ska behöva intervjuas av polisen för att förhoppningsvis få sitt kontaktförbud förnyat, vilket inte ens är säkert då rättsväsendet kan göra bedömningen att förövaren är inlåst och inte kan utgöra någon direkt livshotande fara, är inte heller rimligt. Brottsoffer ska en gång för alla kunna få ett totalt skydd från sina förövare, åtminstone från de som är dömda. Lex Tintin-föreningen saknar i utredningen reflektion och analys kring de fall där dom redan meddelats och där målsäganden/skyddspersonen årligen behöver ansöka om kontaktförbud på nytt.

Reflektion kring straffvärdet som utgångspunkt

Presumptionsregelns tillämplighet i närstående-fallen ska knyta an till brottets straffvärde. I många domar framgår det inte alltid tydligt hur rätten har bedömt straffvärdet i det konkreta fallet. I stället hänvisas till det så kallade straffmättningsvärdet, som inte alltid är identiskt med straffvärdet. En ordning där den som har att pröva frågan om kontaktförbud i efterhand ska försöka tolka straffvärdet för det konkreta fallet kommer troligtvis inte bidra till den förutsebarhet som utredningen önskar uppnå.

Det finns även anledning att understryka att den föreslagna bestämmelsen skulle innebära att presumptionsregeln kommer att vara tillämplig olika länge beroende på vilken påföljd som förbudspersonen dömts till. Exempelvis kommer presumtionen i vissa fall vara tillämplig under en längre tid för den som dömts till skyddstillsyn än för den som dömts till fängelse, trots att fängelse är att anse som en svårare påföljd. Lex Tintin-föreningen ifrågasätter om detta är en väl avvägd

ordning?

8.5.6 Rätten till offentligt biträde för unga förbudspersoner ska utökas

❖ Lex Tintin-föreningen tillstyrker förslaget med följande kommentar:

Lex Tintin-föreningen välkomnar alla förslag som utökar barns rätt att kunna komma till tals och få sina rättigheter enligt barnkonventionen tillgodosedda. Lex Tintin-föreningens ståndpunkt är att alla barn, i alla rättsliga processer/tvister, bör ha rätt till offentligt biträde. Det offentliga biträdet behöver självklart ha särskild och dokumenterad erfarenhet och kompetens av att kunna företräda minderåriga och särskild kunskap och kompetens om unga lagförbrytare.

8.5.7 Det ska införas en möjlighet att förordna en särskild företrädare för barn i ärenden om kontaktförbud

❖ Lex Tintin-föreningen tillstyrker förslaget med följande kommentar:

Lex Tintin-föreningen välkomnar alla förslag som utökar barns rätt att kunna komma till tals och få sina rättigheter enligt barnkonventionen tillgodosedda. Lex Tintin-föreningens ståndpunkt är att alla barn, i alla rättsliga processer/tvister, ska ha rätt att komma till tals och ha rätt till eget ombud som företräder barnet och för barnets vilja och inställning. Ombudet ska även göra en bedömning kring vad som anses vara barnets bästa i det enskilda fallet. En grundläggande förutsättning för att kunna göra en sådan bedömning är att ombudet i fråga besitter särskild kunskap och kompetens om mäns våld mot kvinnor och barn, barnrätt och våldets konsekvenser kopplat till barnets utveckling m.m.

9.6.3 Våra överväganden och förslag

❖ Lex Tintin-föreningen motsätter sig förslaget med följande kommentar:

Vi tillstyrker att straffskalan skall skärpas för grovt barnfridsbrott men anser också att straffskalan för barnfridsbrott av normalgraden också bör skärpas. Enligt vissa forskare kan det vara psykiskt mer skadligt för ett barn att uppleva våld i familjen

än att själva utsättas för våld. Studier har visat att barn som upplever våld oftare utvecklar posttraumatiskt stressyndrom än barn som utsätts för andra former av trauma (Ämnesguide Nationellt centrum för kvinnofrid, "Barn som upplever våld"). Därför anser vi att utredningens argument om att det inte finns särskilda skäl för att skärpa straffskalan för barnfridsbrottet av normalgraden inte är tillräckliga. Att straffvärdet för barnfridsbrottet i vissa fall skulle bli högre än själva grundbrottet anser Lex Tintin-föreningen återspegla att barn som upplever våld är särskilt utsatta, sårbara och behöver skyddas från fortsatt våldsutsatthet. Det borde också vara reglerat i lag att dessa brott skall utredas på särskilda barnahus med särskild kunskap och kompetens om våld i nära relationer och våldets konsekvenser för barn.

Sanam Gharaee

Ordförande

Barn och ungdomspsykiatriker

Camilla Orefjärd

Advokat inom barnrätt